

Hva lærer norske studenter om atferdsanalyse?

TEKST

Børge Holden

PUBLISERT 1. juli 2005

En av de viktigste lærebøkene i psykologi for norske studenter er trolig Geir Høstmark Nielsen og Kjell Raaheim (red.), *En innføringsbok i psykologi for universiteter og høyskoler* (Cappelen Akademisk Forlag, 1997). Boken har kommet i flere opplag, senest i 2004. Den tar opp behaviorisme og læringspsykologi en rekke steder. Noen ganger er det klart hvilke retninger innenfor dette feltet det er snakk om, andre ganger ikke. De fleste behavioristiske retninger er mer eller mindre utdødd. Et unntak er den Skinner-inspirerte radikale behaviorisme, som har lagt mye av grunnlaget for atferdsanalyse. En atferdsanalytiker har derfor grunn til å føle seg «truffet» når boken refererer til behaviorisme og læringspsykologi generelt. En svakhet med boken er at den stort sett omtaler temaet på en feil, upresis eller utdatert måte.

I kapitlet «Trekk fra psykologiens historie» skriver Wibecke Brun at «Behaviorismen innebærer et syn på mennesket som en reaktiv organisme som svarer på de stimuli omgivelsene gir... Dette kan beskrives som et *miljødeterministisk* syn på mennesket» (s. 42). Men behaviorister mener ikke at folk sitter og venter på å bli stimulert. Skinners *Verbal behavior* fra 1957 begynner med at: «Men act upon the world, and change it, and are changed in turn by the consequences of their action». Neppe noen er uenige i at vi påvirker omgivelsene og motsatt. Betegnelsen miljødeterministisk er også så negativt ladet at Brun bør forklare nærmere hvordan behaviorisme skiller seg fra annen psykologi på dette området.

Brun skriver også at Skinner sto «for et strengt empiristisk-positivistisk syn, hvor psykologi bare skulle omhandle ytre observerbare forhold, det positivt gitte» (s. 42). Dette er feil. Betegnelsen *radikal* behaviorisme, som Skinner laget tidlig på 1940-tallet, innebærer å inkludere privat atferd, eller tenkning og føling, i studiet av atferd. Han brøt med positivisme for over 60 år siden. Brun skriver også at «I følge [Skinner] er psykologiens oppgave å beskrive lovmessigheter mellom stimuli og respons. Skinner avviste betydningen av mellomliggende variabler i organismen, og forfektet en sterkt empirisk form for behaviorisme hvor bruk av operasjonelle definisjoner sto sentralt (s. 43)». Det bør nevnes at studiet av lovmessighetene primært gjelder på *individnivå*, det vil si å studere forhold som påvirker atferd hos hver enkelt. Alle atferdsprinsipper virker individuelt. Skinner avviste *hypotetiske* mellomliggende variabler (som «kognitive kart» hos rotter som tok snarveier), men ikke reell, privat atferd. For Skinner innebar

operasjonisme å påvise forhold som påvirker atferd, verken mer eller mindre. Tradisjonell operasjonalisering av psykologiske begreper lå ham fjernt.

I kapitlet «Tradisjonell læringspsykologi» skriver Helstrup også om anvendt læringspsykologi. Helstrup synes å mene at læringspsykologer søker etter lester som alles atferd kan sys over, som når han skriver at læringspsykologisk kunnskap kan «ta form av en pedagogisk resept» (s. 232). Atferdsanalyse er imidlertid en svært individuell tilnærming. Det stemmer vel heller ikke at atferdsterapi, som hos Helstrup også omfatter atferdsanalyse, er mest aktuelt for «pasienter en har vanskelig for å oppnå vanlig kontakt med» (s. 233). Jeg vil si at atferdsterapi/atferdsanalyse er aktuelt for alle som må gjøre nye, direkte erfaringer for å oppnå endring. Dessuten eksisterer det flere nye former for atferdsanalytisk psykoterapi. Alt i alt formidler Helstrup et syn på anvendt læringspsykologi som kan ha vært delvis berettiget på 1970-tallet, men har fått med seg lite av det som har skjedd siden.

I kapitlet «Anvendt læringspsykologi» presenterer Ivar A. Bjørgen Skinners idéer om programmert læring på en i og for seg god måte. Men også Bjørgen gir inntrykk av atferdsanalyse som en historisk kuriositet, og sier lite om hva atferdsanalyse kan bidra med i opplæring og undervisning i dag.

Geir Høstmark Nielsen gjennomgår atferdsterapi i kapitlet «Psykoterapi og psykologisk behandling», med en egen del om atferdsmodifikasjon. Også denne er preget av atferdsanalyse anno 1970. Betegnelsen atferdsmodifikasjon er symptomatisk; i dag er dette betegnelse for teknikkorientert og til dels primitiv atferdsbehandling.

Dette var noen eksempler. Framstillingen er alt i alt for preget av at forfatterne har lite direkte befattning med feltet og lite ny kunnskap. En får inntrykk av at atferdsanalyse stoppet opp i 1970. Dersom denne oppfatningen råder på universiteter og høyskoler, er det ikke rart at undervisning om atferdsanalyse er fraværende mange steder.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 42, nummer 7, 2005, side

TEKST

Børge Holden, psykologspesialist